

ONG VA ONGSIZLIK TUSHUNCHASI: PSIXOLOGIK ASOSLARI

Andijon davlat pedagogika instituti, o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Abdusalomova Yoqutoy Qahramon qizi

yoqutoy@gmail.com

Annotatsiya; Mazkur ilmiy tezisdagi ong va ongsizlik tushunchalarining psixologik mohiyati, ularning kelib chiqishi, rivojlanish bosqichlari hamda o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi. Ong inson faoliyatini boshqaruvchi asosiy psixik jarayon sifatida yoritilib, ongsizlik esa inson xulq-atvoriga yashirin ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, klassik va zamonaviy psixologiya vakillarining qarashlari asosida ushbu tushunchalarning ilmiy asoslari ochib beriladi. Tezisdagi ong va ongsizlikning kundalik hayotdagi namoyon bo'lishi, ularning shaxs shakllanishidagi o'rni hamda psixologik jarayonlarga ta'siri haqida xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar; ong, ongsizlik, psixika, tafakkur, idrok, Freyd nazariyasi, shaxs, psixologiya, motivatsiya, xulq-atvor.

Аннотация: В данных научных тезисах анализируется психологическая сущность понятий сознания и бессознательного, их происхождение, этапы развития и взаимосвязь. Сознание освещается как основной психический процесс, управляющий деятельностью человека, а бессознательное рассматривается как фактор, оказывающий скрытое влияние на поведение человека. Также на основе взглядов представителей классической и современной психологии раскрываются научные основы этих понятий. В тезисах представлены выводы о проявлении сознания и бессознательного в повседневной жизни, их роли в формировании личности и влиянии на психологические процессы.

Ключевые слова: сознание, бессознательное, психика, мышление, восприятие, теория Фрейда, личность, психология, мотивация, поведение.

Annotation: This scientific thesis analyzes the psychological essence of the concepts of consciousness and the unconscious, their origin, stages of development, and mutual correlation. Consciousness is highlighted as the primary psychic process governing human activity, while the unconscious is examined as a factor that exerts a latent influence on human behavior. Furthermore, the scientific foundations of these concepts are revealed based on the perspectives of classical and modern psychology. The thesis provides conclusions regarding the manifestation of consciousness and the unconscious in everyday life, their role in personality formation, and their impact on psychological processes.

Keywords: consciousness, the unconscious, psyche, thinking, perception, Freudian theory, personality, psychology, motivation, behavior.

Inson psixikasini o'rganish psixologiya fanining eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Ayniqsa, ong va ongsizlik tushunchalari insonning ichki dunyosini anglashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ong insonning atrof-muhitni idrok etishi, tushunishi va unga ongli ravishda munosabat bildirishini ifodalaydi. Ongsizlik esa inson tomonidan bevosita anglanmaydigan, lekin uning xatti-harakatlariga ta'sir ko'rsatuvchi psixik jarayonlar yig'indisidir.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda inson xulq-atvori, qaror qabul qilish jarayonlari va hissiy holatlarini tushuntirishda ong va ongsizlikning o'rni tobora ortib bormoqda. Shu sababli, ushbu tezisda ong va ongsizlikning psixologik asoslari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Ong tushunchasi va uning mohiyati

Ong — bu insonning atrof-muhitni aks ettiruvchi, uni anglaydigan va o'z faoliyatini boshqaruvchi oliy psixik jarayondir. Ong orqali inson o'zini va borliqni tushunadi, reja tuzadi va maqsad sari harakat qiladi.

Ongning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

Reallikni aks ettirish

Maqsadga yo'naltirilganlik

Ijtimoiylik

Til bilan bog'liqlik

Ong insonning mehnat faoliyati va ijtimoiy muhit ta'sirida shakllanadi. Inson tug'ilganda to'liq shakllangan ongga ega bo'lmaydi, balki u asta-sekin rivojlanadi. Bu jarayonda tarbiya, ta'lim va ijtimoiy muhit muhim rol o'ynaydi.

Ong quyidagi psixik jarayonlar bilan chambarchas bog'liq:

Tafakkur

Xotira

Diqqat

Idrok

Bu jarayonlar orqali inson borliqni tahlil qiladi va unga mos ravishda harakat qiladi.

Ong taraqqiyotiga ta'sir qiluvchi omillar

Ongning rivojlanishi ko'plab omillarga bog'liq. Ular quyidagilar:

Biologik omillar

Insonning nerv tizimi va miya faoliyati ongning asosini tashkil etadi. Miya qanchalik rivojlangan bo'lsa, ong ham shunchalik mukammal bo'ladi.

Ijtimoiy omillar

Inson jamiyatda yashaydi va ong uning ijtimoiy tajribasi asosida shakllanadi. Til, madaniyat va muloqot bu jarayonda muhim o‘rin tutadi.

Tarbiya va ta’lim

Ong rivojida ta’lim tizimi va tarbiya hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bilim olish jarayonida insonning tafakkuri kengayadi va ong darajasi oshadi.

Faoliyat

Amaliy faoliyat (o‘qish, mehnat, ijod) ongni rivojlantiradi. Faoliyat orqali inson tajriba orttiradi va o‘zini anglay boshlaydi. Ongsizlik tushunchasi va nazariyasi

Ongsizlik — bu inson tomonidan anglanmaydigan, lekin uning xatti-harakatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatuvchi psixik jarayonlar majmuasidir.

Ongsizlik tushunchasini ilmiy asosda rivojlantirgan olimlardan biri — Zigmund Freyddir. Unga ko‘ra, inson psixikasi uch qismdan iborat:

Ong

Ong osti

Ongsizlik

Freyd nazariyasiga ko‘ra, insonning ko‘plab istaklari va hissiyotlari ong ostida yashirin holda mavjud bo‘ladi va ular xulq-atvorga ta’sir qiladi.

Ongsizlik quyidagi shakllarda namoyon bo‘ladi:

Tushlar

Reflekslar

Avtomatik harakatlar

Intuitsiya

Masalan, inson ba’zan nimanidir “his qilib” to‘g‘ri qaror qabul qiladi. Bu holat ongsizlik faoliyati bilan bog‘liq.

Ong va ongsizlikning o‘zaro bog‘liqligi; Ong va ongsizlik bir-biriga qarama-qarshi emas, balki o‘zaro bog‘liq va bir-birini to‘ldiruvchi tushunchalardir.

Ularning o‘zaro bog‘liqligi quyidagicha namoyon bo‘ladi:

Ongsizlik ong uchun “zaxira” vazifasini bajaradi

Ongsizlikda to‘plangan tajriba ongli qarorlar qabul qilishda yordam beradi

Ong ong ostidagi jarayonlarni nazorat qiladi

Masalan, inson avtomobil haydashni o‘rganayotganda dastlab ongli ravishda harakat qiladi. Keyinchalik esa bu jarayon avtomatlashtiriladi va ongsizlik darajasiga o‘tadi.

Shuningdek, psixologiyada ong va ongsizlik o‘rtasidagi ziddiyatlar ham o‘rganiladi. Ba’zan inson ongli ravishda biror qaror qabul qilmoqchi bo‘ladi, lekin ichki (ongsiz) omillar bunga to‘sqinlik qiladi.

Ong va ongsizlikning shaxs rivojidadagi o‘rni

Shaxsning shakllanishida ong va ongsizlik muhim rol o‘ynaydi.

Ongning roli:

Maqsad qo'yish

Qaror qabul qilish

O'zini nazorat qilish

Ongsizlikning roli:

Hissiy reaksiyalarni boshqarish

Intuitsiyani shakllantirish

Ichki motivlarni yuzaga chiqarish

Ong va ongsizlikning uyg'unligi shaxsning psixologik sog'lomligini ta'minlaydi. Agar ular o'rtasida muvozanat buzilsa, turli psixologik muammolar yuzaga kelishi mumkin.

Psixologiya fanida ong va ongsizlik o'rtasidagi munosabat turli nazariyalar asosida izohlangan. Jumladan, Sigmund Freud ongsizlikni inson psixikasining markaziy qismi sifatida ko'rib, unda yashirin instinkt va ehtiyojlar jamlanganini ta'kidlaydi. Uning fikricha, inson xatti-harakatlarining aksariyati aynan ongsizlik tomonidan boshqariladi.

Zamonaviy psixologiyada esa ong va ongsizlik bir-birini to'ldiruvchi tizim sifatida qaraladi. Ong ongli nazorat va tahlilni ta'minlasa, ongsizlik tezkor va avtomatik reaksiyalarni shakllantiradi. Bu ikki tizimning uyg'unligi insonning moslashuvchanligi va samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi.

Ong va ongsizlikni o'rganishning zamonaviy psixologik yondashuvlari

Hozirgi zamon psixologiyasida ong va ongsizlik tushunchalari turli ilmiy yo'nalishlar asosida chuqur o'rganilmoqda. Bu yondashuvlar inson psixikasining murakkab tuzilishini yanada kengroq tushuntirish imkonini beradi.

Kognitiv psixologiya yondashuvi

Kognitiv psixologiya ongni axborotni qayta ishlovchi tizim sifatida ko'rib chiqadi. Ushbu yondashuvga ko'ra:

Ong — bu ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash va saqlash jarayonidir

Ongsizlik esa avtomatik ravishda sodir bo'ladigan kognitiv jarayonlarni o'z ichiga oladi

Masalan, inson biror matnni tez o'qib tushunishi yoki avtomatik ravishda tanish yuzlarni ajratishi ongsiz jarayonlar bilan bog'liq.

Psixoanalitik yondashuv

Psixoanaliz nazariyasiga ko'ra, inson xulq-atvorining katta qismi ongsiz omillar bilan belgilanadi. Bu yondashuv quyidagilarni ta'kidlaydi:

Ongsizlikda bostirilgan istaklar va konfliktlar mavjud

Ular tushlar, xatolar va ramziy harakatlar orqali namoyon bo'ladi

Shaxs rivojida bolalik tajribalari muhim rol o'ynaydi

Bu nazariya insonning ichki dunyosini chuqur tahlil qilishga imkon beradi.

Biologik (neyropsixologik) yondashuv

Zamonaviy neyropsixologiya ong va ongsizlikni miya faoliyati bilan bog'lab o'rganadi. Tadqiqotlarga ko'ra:

Ong bosh miya po'stlog'ining faoliyati bilan bog'liq

Ongsizlik esa ko'proq avtomatik va reflektor tizimlarga tayangan holda ishlaydi

Masalan, refleks harakatlar yoki tezkor qarorlar ko'pincha ong ishtirokisiz amalga oshadi.

Gumanistik psixologiya yondashuvi

Gumanistik psixologiya insonni ongli, erkin va o'zini rivojlantirishga intiluvchi mavjudot sifatida ko'radi. Bu yondashuvda:

Ong shaxsning o'zini anglash vositasi hisoblanadi

Ongsizlik esa insonning ichki salohiyati va yashirin imkoniyatlarini ifodalaydi

Bu yo'nalishda insonning ijobiy jihatlari va shaxsiy o'sishi muhim o'rin tutadi.

Ong va ongsizlikning amaliy ahamiyati

Ong va ongsizlikni o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega.

Ta'lim jarayonida

O'quvchilarning bilim olish jarayonida ongli va ongsiz mexanizmlar birgalikda ishlaydi

Takrorlash orqali bilimlar ongsizlik darajasiga o'tadi (avtomatlashtiriladi)

Psixologik maslahat va terapiyada

Ongsizlikdagi muammolarni aniqlash orqali inson ruhiy holatini yaxshilash mumkin

Stress, qo'rquv va ichki ziddiyatlar ko'pincha ongsiz darajada yuzaga keladi

Kundalik hayotda

Qaror qabul qilishda intuitsiya (ongsizlik) muhim rol o'ynaydi

Odatlar va ko'nikmalar ongsizlik asosida shakllanadi

Kasbiy faoliyatda

Tajribali mutaxassislar ko'p qarorlarni avtomatik (ongsiz) ravishda qabul qiladi

Bu esa ish samaradorligini oshiradi

Ong va ongsizlik o'rtasidagi muammolar va ziddiyatlar

Ba'zi hollarda ong va ongsizlik o'rtasida nomutanosiblik yuzaga keladi. Bu quyidagi muammolarga olib kelishi mumkin:

Ichki konfliktlar (masalan, istak va majburiyat o'rtasidagi qarama-qarshilik)

Psixologik stress va xavotir Noaniq qo'rquvlar va bezovtalik

Bunday holatlarda inson o'zini to'liq anglay olmasligi mumkin. Psixologik yordam orqali bu ziddiyatlarni bartaraf etish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ong va ongsizlik inson psixikasining ajralmas qismlari hisoblanadi. Ong inson faoliyatini boshqaruvchi, rejalashtiruvchi va nazorat qiluvchi

tizim bo'lsa, ongsizlik uning ichki, yashirin mexanizmlarini ifodalaydi. Ularning o'zaro bog'liqligi inson xulq-atvorini tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, inson faoliyati faqat ong bilan emas, balki ongsiz jarayonlar bilan ham belgilanadi. Shu sababli, psixologiyada bu ikki tushunchani birgalikda o'rganish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Freyd Z. Psixoanalizga kirish.
2. Rubinshteyn S.L. Umumiy psixologiya asoslari.
3. Leontev A.N. Faoliyat, ong va shaxs.
4. Vygotskiy L.S. Oliy psixik funksiyalar rivoji.
5. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya.
6. Karimova V.M. Psixologiya.
7. Nemov R.S. Psixologiya.
8. Davletshin M.G'. Psixologiya nazariyasi.